

**ВІД ІНСТИТУТУ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ
ДО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»: 205 РОКІВ ІСТОРІЇ**

Клевака Л. П.

ВСТУП

Інститут Дам Святого Людовіка – це перший Інститут шляхетних дівчат Європи. Ініціатором створення закладу та його першим керівником була друга дружина короля Франції Людовіка XIV. Інститут був заснований у 1686 році для 250 вихованок¹.

Мета виховання – це гармонійно розвинута особистість, яка здатна самостійно мислити, приймати рішення, відкрито висловлювати свою думку, усвідомлювати сутність своїх дій та брати на себе відповідальність за наслідки своєї діяльності. Інститут Святого Людовіка став прообразом для багатьох жіночих освітніх закладів у різних країнах Європи².

Перші заклади освіти на Полтавщині постали завдяки місцевій ініціативі. Адже роль уряду на той час у цих питаннях зводилася лише до видачі необхідних дозволів.

У 1801 р. Парасковія Яківна Кочубей на власні кошти відкрила на Полтавщині пансіон для навчання 12 збіднілих дворянських дівчат, який проіснував до 1816 р. Як представниця прогресивних просвітницьких ідей, вона розуміла, що невеличкий пансіон не розв'яже освітянської проблеми, і тому прагнула створити солідний жіночий заклад освіти на кшталт столичних. Цю ідею Парасковія Кочубей не встигла втілити у життя. Перед смертю вона звертається до чоловіка Семена Михайловича Кочубея – найбагатшого поміщика Полтавського краю, дійсного статського радника, Полтавського губернського маршала (1803-1805 рр.) із проханням не залишати розпочату справу і заснувати для вихованок майбутнього інституту стипендію. Після смерті дружини Семен Кочубей знайшов

---

¹Maison royale de Saint-Louis. URL : https://fr.wikipedia.org/wiki/Maison_royale_de_Saint-Louis.

²Hélène Jacquemin, *Livres et jeunes filles nobles à Saint-Cyr : 1686-1793. Presses de l'Université d'Angers*. 2007. ISBN 978-2-915751-13-0.

прихильницю ідеї створення потужного жіночого закладу освіти на Полтавщині – Варвару Олексіївну Рєпніну.

У 1816 р. Варвара Рєпніна оселилася у Полтаві, де її чоловік був генерал-губернатором. Вона відчинила на квартирі пансіон для 12 дворянських дівчаток, яких навчала безкоштовно. Це навело її на думку заснувати у Полтаві жіночий інститут, про що, на її прохання, її чоловік і почав клопотати та інститут згодом був відкритий. Родина Рєпніних пожертвували на відкриття і діяльність інституту значну частину своїх статків³.

1. Освітні традиції Полтавського інституту шляхетних дівчат

Відкриття Полтавського інституту шляхетних дівчат зініціювала дружина генерал-губернатора Полтавської та Чернігівської губернії Варвара Олексіївна Рєпніна, онука останнього гетьмана Лівобережної України Кирила Розумовського, донька міністра освіти Олексія Розумовського, палка прихильниця культурно-просвітницьких ідей⁴.

Обговорення ідеї заснування інституту розпочалось у 1817 р. На початку січня 1817 р. Варварою Рєпніною був складений проєкт відкриття у Полтаві інституту шляхетних дівчат. Документ передбачав загальноустановчі, навчально-педагогічні, фінансово-економічні положення роботи освітнього закладу. 12 січня 1818 р. затвердили «Положення» освітнього закладу⁵. У серпні 1818 р. із Міністерства народної освіти було отримано «Положення про Полтавський інститут шляхетних дівчат» із офіційним дозволом приступити до роботи. Таким чином, уже в жовтні 1818 р. опікунська рада інституту взяла на роботу перших класних дам і розпочала набір вихованок. Урочисте відкриття відбулося 12 грудня 1818 р.⁶.

Приміщення для закладу надав відомий полтавський меценат Семен Михайлович Кочубей. З часом виникає питання про будівництво мурованого будинку для інституту. Міністр фінансів був зобов'язаний «асигнувати з казни в Полтавський приказ

---

³ Клевака Л. П. Навчально-виховна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01, Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2014. С. 31.

⁴ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

⁵ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818–1898 [архивные справки]. Полтава : Вид-во «Полтава», 1899. С. 4-12.

⁶ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818–1898 [архивные справки]. Полтава : Вид-во «Полтава», 1899. С. 4-12.

громадського притулку» 200 000 карбованців у чотири терміни, щорічно по 50 тисяч карбованців, на побудову мурованого будинку для інституту. План архітектурної забудови, виконаний зодчими О. Штаубертом і Л. Шарлеманем, було затверджено в 1828 році. Зведення нових будівель головного корпусу навчального закладу завершилося 4 вересня 1832 р. Добудови другої половини ХІХ століття (1833, 1835, 1842, 1854, 1866, 1872, 1897 рр.) об'єднали всі об'єкти комплексу в довгу (понад 130 м) триповерхову споруду. Двір був оточений кам'яною огорожею, частково суцільною, частково решітчастою. В'їзд в двір прикрашений двома башточками-пропілеями з колонами⁷.

Майже 10 років інститут діяв на благодійні пожертви дворянства Полтавської та Чернігівської губерній, а з 17 вересня 1827 року, завдяки клопотанню генерал-губернатора Миколи Григоровича Рєпніна, його перетворено на урядовий. Відповідно до наказу з державної казни виділено кошти на утримання 60-ти вихованок, починаючи із 1 січня 1828 року⁸.

Управління інститутом здійснювала Опікунська Рада, першою очільницею якої була Варвара Олексіївна Рєпніна. Членами Ради були достойні й поважані в губернії люди, видатні полтавці. Рада щомісячно звітувалася про роботу на зборах інституту та публікувала звіт для оприлюднення на дворянському зібранні. Керівника (ректора) інституту призначала Опікунська Рада. Вона ж і заслуховувала щорічний звіт керівника про діяльність інституту. Підписувався контракт на виконання обов'язків. Очільницею закладу у листопаді 1818 р. обрано громадянку Франції Юлію Олександрівну Рєньї за рекомендацією представника Парижської Академії, яка працювала за контракт упродовж 11 років⁹.

Відповідно до «Положення» закладу, Варвара Рєпніна вбачала необхідність для дівчат опанування загальноосвітніх знань, високої моралі, етики, естетики, основ гармонійного мистецтва. Цим було й обумовлено вибір навчальних дисциплін. Учениці протягом усього терміну навчання вивчали: каліграфію, мови (особливої уваги надавали французькій і німецькій мовам), арифметику, географію,

---

⁷ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

⁸ Тронько Т. В. З історії середньосвітніх жіночих закладів Полтави ХІХ ст. *Історична пам'ять: зб. наук. праць*. Випуск 1. Полтава : ПДПУ, 1998. С. 152–153.

⁹ Полтавський інститут шляхетних дівчат. URL : https://fr.wikipedia.org/wiki/Maison_royale_de_Saint-Louishttps://uk.wikipedia.org/wiki/Полтавський_інститут_шляхетних_дівчат.

історію, всесвітню історію та географію французькою, природознавство, фізику, хімію, основи релігії, малювання, гімнастику, танці, музику, співи (також й італійські), згодом – педагогіку, гігієну, риторику, логіку, міфологію, космологію. Для вивчення також пропонувалися предмети трудового циклу, за допомогою яких учениці засвоювали технологію приготування їжі, пошиття одягу, правила ведення домашнього господарства та ін. Це дозволяло отримати не лише кваліфікацію, але й бути турботливою мамою, гарною господинею, цікавою співрозмовницею¹⁰.

До Полтавського інституту шляхетних дівчат записували представниць жіночої статі дворянського походження, а пізніше й інших станів (духовенство, купці) віком від 6 до 18 років. На вакансії своскоштных вихованок зараховували дівчат віком від 9 до 13,5 років лише після складання іспитів. Плата за навчання становила 150-400 крб. на рік¹¹.

Вихованки опановували курс навчання упродовж спочатку 9 років, з 7 лютого 1828 р. – 7 років, з 1855 р. – 6 років, з 1860 р. – 7 років¹². Згодом, до повного курсу навчання додавався один додатковий рік, а саме: навчання в пепіньєрському класі (з 1877 р.), педагогічному класі (з 1882 р.).

4 лютого 1860 р. затвердили журнал Головної ради про зміни та реформування, згідно з якими усі інститути передбачали 7-річний курс навчання з назвою вищого класу – першим, а нижчого – сьомим¹³.

Розподіл учениць за класами, як правило, здійснювався не за віком, а відповідно до їхніх індивідуальних можливостей та загального рівня розвитку. Розподіл за класами здійснювався таким чином: у VII кл. навчалися дівчата 10-12 років, у VI кл. – 11-13 років,

---

¹⁰ Клевака Л.П. Етапи навчально-виховної діяльності жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX ст.). *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Полтава : ПНПУ, 2012. Вип. 56. С. 123.

¹¹ Клевака Л. П. Навчально-виховна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : *дис. ... канд. пед. наук* : 13.00.01, Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2014. С. 33.

¹² Тонконог І. В. Підготовка до вчителювання у Полтавському інституті шляхетних дівчат (1818–1917 рр.) *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 294.

¹³ Тонконог І. В. Підготовка до вчителювання у Полтавському інституті шляхетних дівчат (1818–1917 рр.) *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 295.

у V кл. – 12-14 років, у IV кл. – 13-15 років, у III кл. – 14-15 років, у II кл. – 15-17 років та у I кл. – 16-18 років¹⁴.

Полтавський інститут шляхетних дівчат у своєму розпорядженні мав потужну матеріально-технічну базу: навчальні аудиторії, кабінети фізики, хімії, природознавства, класи для малювання та музики, навчальні аудиторії для занять рукоділлям, шиттям, спортивну та гімнастичну зали, аудиторію для занять танцями, актову залу, залу для здійснення прийомів, яку використовували для влаштування вечорів, театралізованих дійств та вистав, у тому числі й іноземними мовами, іноді – балів і балетів з частуваннями, музикою, співами і танцями), кімнату для зустрічей педагогічного колективу, фундаментальну бібліотеку. На останньому поверсі центральної будівлі знаходилися дортуари (кімнати для сну)¹⁵.

Фундаментальна бібліотека інституту укомплектовувалася сучасними підручниками, навчальними посібниками, наочним матеріалом, керівництвами щодо викладання тих або інших навчальних дисциплін. Окрема увага зверталася на видання іноземною мовою. Вихованки відвідували бібліотеку Педагогічного бюро Полтавського губернського земства. Освітні впровадження не залишалися поза їхньою увагою.

До центральної будівлі закладу приєднувалася лікарня на 7 кімнат із стоматологічним кабінетом, лазарет для осіб з інфекційними захворюваннями, власна інститутська церква. На території освітньої установи розташовувалися рекреаційні зони для відпочинку, конюшня (учениці опановували верхову їзду та доглядали за тваринами – сьогочасна іпотерапія), сад, город, будинок садівництва. Педагогічні працівники організовували для вихованок прогулянки декілька раз на день, ігри на свіжому повітрі, проводили гімнастику, а взимку ще й каталися на ковзанах на власній ковзанці.

З 6 лютого 1860 р. вводиться вивчення педагогіки, у зміст якої входили і теми з психології¹⁶. Навчальну дисципліну «Педагогіка» починали викладати з першого класу і за наступною програмою: організм рослинний; організм тваринний; людина; розумна душа як виключна особливість людської природи; вплив душі на тіло і тіла на

---

¹⁴ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 : [архивные справки]. Полтава : Вид-во "Полтава", 1899. С. 94.

¹⁵ Клевака Л. П. Навчально-виховна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01, Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2014. 200 с.

¹⁶ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 : [архивные справки]. Полтава : Вид-во "Полтава", 1899. С. 88.

душу; створення умов для оптимального розвитку фізичних і духовних сил людини; виховання; умови оптимального розвитку фізичних сил; пробудження духовної діяльності: враження і відчуття; усвідомлення власної особистості; увага; уява; закони поєднання (асоціації) образів уяви; виховне середовище для розвитку уяви; релігійно-моральні почуття як виключно людська особливість; виховне середовище для розвитку морально-релігійних почуттів у дусі християнства; естетичні почуття; розум; розмірковування; закони і форми розумової діяльності; методи розвитку думки (міркування); виховне середовище для розумового розвитку; пам'ять; виховне середовище для зміцнення пам'яті; сила волі або характер; виховне середовище для зміцнення і спрямованості енергії характеру; використання психологічних основ у взаєминах між вихователями і вихованками; ласка і суворість; нагорода і покарання; використання психологічних основ викладання: наочність, методи Фрідріха Фребеля; прийоми викладання: догматичний, сократичний, евристичний; кількість і тривалість уроків з того чи іншого навчального предмета; різні прийоми повторення матеріалу уроку¹⁷.

Викладачами педагогіки були Л. Корженевський (1860-1875 рр.), Й. Скорута (1875-1905 рр.), В. Сульжиков (1905-1917 рр.)¹⁸. У пояснювальній записці до курсу «Педагогіка» Л. Корженевського зауважувалося, що «... вчителю потрібно навчатися виразного мовлення не лише для того, щоб справляти блискуче враження в товаристві або в аудиторії, а щоб через мову впевнено навіювати людям ідеї законності, переконувати...»¹⁹.

Важливо зазначити, що педагоги Полтавського інституту шляхетних дівчат наполягали на необхідності заснування власної системи шкільної гімнастики, багатої національними формами. З цією метою на практичних заняттях з танцювального мистецтва дівчата знайомилися переважно з поширеними зразками західноєвропейського хореографічного мистецтва. Вивчалися популярні танці, які традиційно виконувалися під час проведення мистецьких заходів: Полонез, Французька кадрили, Полька, Мазурка.

---

¹⁷ Гришко О. І., Клевака Л. П. Педагогічна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії наприкінці XIX – початку XX століття. *Педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 226.

¹⁸ Бояренцев С. М. История учебных заведений Полтавы до 1917 года. Полтава : ООО "АСМА", 2013. С. 415.

¹⁹ Сообщение начальника Полтавского розыскного пункта: списки учителей, состояние учебной части в Полтавском институте благородных девиц Полтавской губернии, 1916 р. *ЦДІАК*, ф. 324, оп. 1, спр. 204. арк. 56-78.

У процесі вивчення європейських танцювальних форм було властиве привнесення українського національного колориту. Деякі із них, асимілювавшись, отримували нові назви – Волошки (Полтавська старовинна кадриль), Полька-полтавка, Козак-вальс та ін.

Запроваджувався диференційований підхід до навчання учениць. Так встановлено, що малюванню інститутки навчалися за двома різними програмами: загальною, для всіх учениць, а для більш здібних – окремою, яка передбачала більшу кількість тижневих годин. Дівчаток, які мали художні здібності, звільняли від занять музикою та співами, від вивчення однієї з іноземних мов на розсуд адміністрації закладу. Учителя фізики та природознавства мали повідомляти вихованкам лише найцікавіші факти, а також те, що буде корисним для них у майбутньому під час ведення домашнього господарства²⁰.

Обов'язковим для підготовки майбутнього учителя вважалася педагогічна практика. Установлено, що учениці педагогічного класу викладали навчальні предмети під наглядом учителя ученицям молодших класів²¹.

Згідно з § 70 «Положення про Полтавський Інститут шляхетних дівчат» від 7 лютого 1828 р. Опікунська Рада закладу визначала кращу випускницю, гідну на роль класної дами, яка лише за власною згодою могла стати пепіньеркою²². З 1865 р. Опікунська Рада інституту ухвалила рішення: щорічно за обранням начальниці та за власним бажанням залишати 4 випускниць пепіньерками при закладі на рік. Пепіньєрки призначалися на роботу в нижчих чотирьох класах як помічниці класних дам. Вони були зобов'язані кожна в своєму класі, бути присутніми на уроках, стежити й допомагати слабшим ученицям готувати уроків, і на випадок хвороби класної дами, тимчасово замінити її. Саме для цих чотирьох пепіньєрок в листопаді 1877 р. на підставі розпоряджень (Циркуляр від 1 листопада 1874 р. № 8350 та 8 березня 1878 р. № 2572) відкрили пепіньєрський клас. Курс навчання в цьому класі тривав один рік, упродовж якого вихованки вивчали такі предмети: мова з методикою викладання, історія літератури, історія, французька мова та література, німецька

---

²⁰ Бояренцев С. М. История учебных заведений Полтавы до 1917 года. Полтава : ООО "АСМА", 2013. С. 393.

²¹ Гришко О. І., Клевака Л. П. Педагогічна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії наприкінці XIX – початку XX століття. *Педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 226.

²² Мазанов П. Полтавський институт благородных девиц : 1818-1898 [архивные справки]. Полтава : Вид-во «Полтава», 1899. С. 176, 192-194.

мова та література, фізика, природознавство, арифметика з методикою. Причому встановлювали загальну кількість годин, яка не мала перевищувати 6-ти годин на тиждень, і зокрема, 2-х годин на кожний предмет. Зазначимо, що така обмежена кількість годин на вивчення предметів не була достатньою, однак порівняно з рівнем освіти населення, у той час рівень освіченості вихованок був високим. Утримувався пепінський клас коштами Інституту²³. Зі спогадів викладача Полтавського інституту шляхетних дівчат П. Мазанова встановлено, що в листопаді 1882 р. педагогічна рада більшістю голосів вирішила закрити пепінський клас і натомість утворити 8-й педагогічний клас, на кшталт тих, що діяли у жіночих гімназіях Міністерства Народної Освіти. У такий спосіб планувалося здійснювати практичну підготовку до діяльності гувернанток та домашніх учительок, проте клопотання було залишено без відповіді. Вихованки випускного класу обов'язково проходили педагогічну практику, яка мала доволі чітку структуру. Її започаткування відбулося з 1866 р.). Так, щоденно дві інститутки мали чергувати як помічниці класних дам. Упродовж року до кожної учениці молодших класів школи по можливості прикріплювали по 2 випускниці, які по черзі займалися з ними. Завдяки цьому, як засвідчили звіти Полтавського інституту шляхетних дівчат про стан та здобутки закладу, відбувалося формування у майбутніх вчительок низки загальнопедагогічних умінь та навичок: культура мовлення (чітка дикція, належні темп і ритм мовлення, логічна побудова висловлювань тощо); здатність переконувати та сугестивно впливати на вихованців, оптимально добирати стиль навчально-виховної роботи; уміти ставити питання, слухати відповіді, оцінювати навчальну діяльність дітей; керувати власним психічним станом і станом вихованців²⁴.

З листування начальниці закладу А. Мініцької (1914-1917 рр.) з попечителем Київського Навчального Округу також встановлено, що в 3-у старшому класі інститутки вивчали основи риторики. Під час вивчення «Риторики» їх знайомили з поняттями інтонаційно-виразних засобів мовлення, образності мови, засобами створення образності; з особливостями підготовки публічних промов;

---

²³ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 [архивные справки]. Полтава : Вид-во «Полтава», 1899. С. 176, 192–194.

²⁴ О характеристике преподавателей, служащих в средних учебных заведениях Киевского учебного округа, 1904 р. ЦДІАК, ф. 707, оп. 262, спр. 5. арк. 98-103.

правилами й помилками у висуненні певної тези, аргументаціях; тактикою оратора; пояснювали характеристики питань і відповідей у полеміці; закони логічного мислення; основи ораторського мистецтва; загальні ознаки мовної культури оратора та мовні норми. Такі заняття сприяли формуванню педагогічної майстерності у майбутніх учительок та виховательок²⁵.

З річних звітів про діяльність закладу, спогадів викладачів Полтавського інституту шляхетних дівчат про своїх колег встановлено, що, наприклад, викладачі М. Изволенький (1875-1877 рр.), І. Добротворський (1888-1893 рр.), Л. Боровиковський (1839-1852 рр.), С. Стеблін-Камінський (1862–1874 рр.) пропонували вихованкам вправи з декламування та написання прозових творів. Навчаючи риторики, майбутніх учительок привчали надавати перевагу в мовленні низьким тонам, чітко вимовляти слова, особливо закінчення, робити невеликі паузи між словами й реченнями, уповільнювати мовлення і посилювати інтонацію на особливо важливих смислових моментах виступу²⁶.

У навчально-виховному процесі брали участь: начальниця Інституту, інспектриси з навчальної частини, класні дами, вихователі, наставники, викладачі. У перші роки в інституті навчалося 15 учениць (по одній від повіту). У 1832 р. згідно з указом імператора – 60 вихованок. У 1864 р. в закладі працювали 19 вчителів, 21 класна дама, навчалося 170 вихованок²⁷. Станом на 1910 р. в інституті навчалися 209 учениць, працювало 24 викладача, 14 класних дам, лікар, наглядач лазарету, фельдшер, стоматолог, архітектор, наглядач за білизною та верхнім одягом, у 1916 р. – 12 класних дам²⁸.

Опікунська Рада запрошувала для викладацької діяльності відомих вітчизняних та іноземних діячів культури, науки і мистецтва. Музику, італійські співи, гру на фортепіано викладав чеський

---

²⁵ Сообщение начальника Полтавского розыскного пункта: списки учителей, состояние учебной части в Полтавском институте благородных девиц Полтавской губернии, 1916 р. ЦДІАК, ф. 324, оп. 1, спр. 204. арк. 36-39 зв.

²⁶ Тонконог І. В. Підготовка до вчителювання у Полтавському інституті шляхетних дівчат (1818–1917 рр.). *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 297.

²⁷ Тонконог І. В. Підготовка до вчителювання у Полтавському інституті шляхетних дівчат (1818–1917 рр.). *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 295-296.

²⁸ Полтавський інститут шляхетних дівчат. URL : https://fr.wikipedia.org/wiki/Maison_royale_de_Saint-Louishttps://uk.wikipedia.org/wiki/Полтавський_інститут_шляхетних_дівчат.

музикант Алоїз Едлічка, український піаніст, диригент і композитор Петро Щуровський. Малюванню навчали імениті художники Василь Волков, Іван Зайцев. Викладав словесність, історію, географію зачинатель українського романтизму Левко Боровиковський. Іноземну мову викладали носії мови – Юлія Реньї, Людвіг Дені, Генріх Дікгоф, Людвіг Кан та ін. Працював і перший біограф І. Котляревського Степан Стеблін-Камінський (він особисто знав Івана Петровича), український громадський та культурний діяч, педагог Дмитро Пільчиков (особисто знав Т. Шевченка). Вони викладали історію та географію. Викладачами були і багато інших талановитих і непересічних особистостей. Понад 36 років здійснював постійний нагляд за навчальною роботою закладу відомий український поет-байкар, педагог, ректор Харківського університету, професор Петро Гулак-Артемівський.

В Інституті шляхетних дівчат бував І. П. Котляревський, який на прохання В. О. Репніної з жовтня 1823 по червень 1838 року перекладав із французької мови теологічну працю Дюкєня. Т. Г. Шевченко наприкінці червня-початку липня 1845 року навідувався до начальниці інституту С. І. Засс (передплатниці альбому «Живописна Україна») з приводу його розповсюдження²⁹.

Серед випускниць Інституту шляхетних дівчат багато відомих особистостей. Варвара Репніна (донька В. О. та М. Г. Репніних, «добрий ангел» Т. Шевченка, який присвятив їй поему «Тризна»); представниці полтавської гілки нащадків О. Пушкіна й М. Гоголя: Софія, Наталія, Марія, Тетяна, Анна, Олена Бикови; художниця-мініатюристка Юлія Волкова, донька художника В. О. Волкова. У 1854-1865 рр. тут навчалися п'ять доньок П. П. Гулака-Артемівського: Аполлінарія, Єфросинія, Марія, Наталія і Клеопатра. У 1878 році закінчила інститут «із шифром» (тобто з високими успіхами) Любов Щербачова, у майбутньому відома українська письменниця-демократка Любов Яновська, творчість і громадську діяльність якої високо поцінювали І. Франко та М. Коцюбинський. Зі стін інституту вийшли всесвітньо відома співачка, актриса, Олександра Сантагано (у дівоцтві – баронеса фон Мезенкампф), скульпторка Єлизавета Трипільська, талановиті сестри Псьол – Глафіра й Олександра, яких після смерті батьків виховували в родині В. О. та М. Г. Репніних: одна – стала художницею, інша – поеткою. У 1881 році зі срібною медаллю закінчила цей навчальний заклад Олександра Шейдеман і два роки викладала в ньому вокал та гру на фортепіано. Згодом вона стала дружиною українського письменника,

²⁹ Історія університету. URL: <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

майстра психологічного роману Панаса Мирного, чудовою матір'ю його синів. Смісловська (Стеблін-Камінська) Олександра Степанівна у серпні 1848 року була зарахована на казенний рахунок в Полтавський інститут шляхетних дівчат, який закінчила 6 травня 1854 року з «першим золотим шифром» та працювала тривалий час класною дамою в цьому ж інституті³⁰.

Відповідно до загальної мети весь освітній процес Полтавського інституту шляхетних дівчат спрямовувався на вирішення основних завдань: фізичного вдосконалення, морального виховання, розумового розвитку, естетичної вихованості. Фізичне вдосконалення здійснювалося через залучення учениць до гімнастики і танців, прогулянок та ігор на свіжому повітрі, огляд лікарем, вентиляцію навчальних приміщень. Моральне виховання було спрямоване на засвоєння моральних звичок і норм, зміцненні релігійності та любові вихованок до праці й порядку, що відповідало призначенню жінки в родині та суспільстві. Через викладання основ наук здійснювалися розумовий розвиток. Викладання різних мистецтв спрямовувалося на виховання художнього смаку. Крім того, значна увага приділялася предметам трудового циклу, за допомогою яких учениці засвоювали технологію приготування їжі, пошиття одягу (білизни та верхнього одягу), правила ведення домашнього господарства тощо³¹.

Окрім навчання особливу увагу звертали на процес виховання учениць. У Полтавському інституті шляхетних дівчат виховували справедливість, гуманність, чуйність, співпереживання, доброту, терпіння, толерантне й шанобливе ставлення до представників інших національностей; формували уміння сприймати іншу людину як найвищу цінність, незалежно від кольору її шкіри, релігії чи соціальної приналежності; розвивали внутрішнє бажання позбутися проявів егоїзму, ворожнечі, неприйняття; стимулювали гармонійний розвиток особистості. Вищеперераховані завдання досягалися через приклад педагогів і обслуговуючого персоналу закладів, індивідуальні та групові бесіди, виховні години, читання ученицями спеціально підібраних творів. У процесі виховання керівництво Інституту шляхетних дівчат активно використовувало наслідування, яке було спрямоване на відтворення вихованками певних зовнішніх

---

³⁰ Історія університету. URL: <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

³¹ Клевака Л. П. Полтавський інститут шляхетних дівчат: підготовка гувернанток, учителів для гімназій та початкових шкіл з 1818 по 1917 рр. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Серія : Педагогічні науки*. 2012. Вип. 20. С. 79.

рис, зразків поведінки, котре супроводжується емоційними і раціональними почуттями. Прикладом для наслідування були учителя, класні дами (наставниці), учениці старших класів, однокласниці, а також використовували приклад літературних героїв та видатних сучасників. У процесі виховання учениці систематично виконували спеціально підібрані вправи, що призводило до вироблення навичок і звичок, які включаються в загальну структуру поведінки людини і проявляються як її індивідуальні риси. Звички в учениць формували на основі розповідей про норми поведінки у закладі освіти, у громадських місцях, на природі; вироблених умінь позитивних дій у тих чи інших ситуаціях. Значну увагу приділяли формуванню звички до регулярної праці (господарювання, рукоділля, робота на кухні, городі та саду інституту), до фізичної та гігієнічної культури (підтримання чистоти тіла, ранкова гімнастика, потреба в рухах, ергономічні умови навчання і відпочинку тощо), бути обов'язковим у взаєминах з іншими людьми³².

У Полтавському інституті шляхетних дівчат переважали у використанні: розумне, справедливе, проникнуте любов'ю заохочення (увага, позитивні відгуки перед батьками, родичами, викладачами або іншими вихованками тощо). При здійсненні заохочення педагоги дотримувалися наступних умов: справедливості, своєчасності, дотримання міри в заохоченні³³.

До професійних та особистісних якостей викладачів ставлення було особливо вимогливим від початку заснування закладу, що зафіксовано у «Правилах для вихователів, наставників та викладачів». Перелік чеснот і добродійностей, регламентованих для викладацького складу, вважався запорукою успішного розв'язання освітньо-виховних завдань. Освітній процес здійснювали: директриса (начальниця інституту), інспектриси з навчальної частини, класні дами, вихователі, наставники, викладачі і викладачки. За кожним класом наглядала класна дама, яка і здійснювала виховання учениць. Дослідник П. Мазанов, описуючи вимоги до посади класної дами, зазначає: «класна дама – це особа 22-30 років, яка при спілкуванні та здійсненні вчинків керується бездоганними моральними правилами, різнобічно естетично і розумово розвинута, має душевну теплоту, терпіння і педагогічну

---

³² Клевака Л. П. Соціалізація вихованок Полтавського інституту шляхетних дівчат. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.*, 21 жовт. 2022 р. Харків : ХНПУ, 2022. С. 100-101.

³³ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 [архивные справки]. Полтава : вид-во «Полтава», 1899. С. 29.

спостережливість, досвід роботи у вихованні дітей в сім'ї, пансіонах або школах». До обов'язків класної дами входило: формування поваги і любові до праці, науки, мистецтва, відповідального ставлення до власних обов'язків, навчальної діяльності, формування характеру (особливо, таких рис як лагідність, смиренність, поблажливість, пробачення образ, симпатія до оточуючих людей без врахування віку, стану або віросповідання, повага до закону, товарицькість, взаємодопомога тощо), навіювання поваги до християнської релігії, спостереження за поведінкою вихованок під час молитов і Богослужінь, підбір книг релігійного змісту для читання. Класні дами заохочували учениць відвідувати бібліотеки з метою підвищення освіченості, турбувалися про зовнішність учениць, їхній одяг, ходу, поставу, про те, яким чином надати тілу дівчат граційності³⁴. З цією метою здійснювалися заняття з танців, навіть без музичного супроводу («запросто»), драматичного мистецтва, декламування віршів, показ спектаклів, участь у музичних і літературних вечорах³⁵.

При переході з класу в клас найкращі учениці (з середнім балом від 4,5 до 5) нагороджувалися схвальними листами і книгами. По закінченню навчання учениці склали два види випускних екзаменів – приватні, що мали перевірити знання дівчат, та публічні. Останні проводились урочисто із запрошенням членів ради інституту, батьків і родичів вихованок, а також інших осіб. Публічні екзамени мали пропагувати інститутську систему освіти. Така форма оцінювання знань також сприяла формуванню ораторської майстерності, розвивала загальну культуру та навички зв'язного мовлення. Такі екзамени здійснювалися у три дні: в перший день вихованки склали іспити з Закону Божого (в присутності архієпископа Полтавського), арифметики, німецької мови, історії; на наступний день екзаменувалися з французької мови, географії, всесвітньої історії; в останній день проводили іспити з загальної історії на французькій мові, словесності, фізики. Випускниці також демонстрували вміння грати на роялі та співати на двох музичних концертах. За відмінні успіхи в навчальній діяльності вихованки нагороджувалися золотими відзнаками з вензелевим зображенням, срібними відзнаками, золотими і срібними медалями, книгами, золотими браслетами, грошовими винагородами, похвальними листами³⁶.

---

³⁴ Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 [архивные справки]. Полтава : вид-во «Полтава», 1899. С. 212-222.

³⁵ Боярцев С. М. История учебных заведений Полтавы до 1917 года. Полтава : ООО «АСМИ», 2013. С. 419-420.

³⁶ Акт выпуска благородных девиц. Прибавление к Полтавским губернским ведомостям. 1845. № 27. С. 254-255.

Згідно з §§132-134 Статуту жіночих інститутів (1855 р.) кожній вихованці, яка завершила курс навчання, видавали свідоцтво про її поведінку та успіхи з кожного предмета та атестат за встановленою формою. Окрім того, випускницям видавали свідоцтво на звання домашньої наставниці з тих предметів, у яких вихованка виявила гарні успіхи. Ученицям, які закінчили курс навчання в чотирьох нижчих класах Інституту, видавали свідоцтва за встановленою формою згідно з Циркуляром від 28 лютого 1881 р. № 1780 і надавалося право на звання вчительок народних училищ, якщо вони при досягненні 16-річного віку виконували упродовж півроку обов'язки помічниці вчительки при будь-якому народному училищі. По закінченню Полтавського інституту шляхетних дівчат учениці отримували свідоцтво з правами на звання учительки початкових класів, народних училищ, гімназій, а також домашньої наставниці (гувернантки) і домашньої вчительки. Звання, записане у свідоцтві залежало від успішності учениці. Саме це стимулювало дівчат до ефективного засвоєння знань, умінь і навичок³⁷.

Інститут шляхетних дівчат у Полтаві проіснував трохи більше ста років – із 1818 по 1919 роки. Так, перед самим закриттям у 1919 році в інституті нараховувалося 229 вихованок, керівниця інституту, 14 класних дам, 3 лазаретні дами, 1 дама по догляду за білизною, 2 вчительки рукоділля, 1 учителька танців, 61 особа обслуговуючого персоналу.

Здобутками освітнього закладу стало покращення культурного рівня населення, залучення до суспільної праці значної кількості жінок, поступове розширення сфери життєдіяльності полтавської жінки.

2. Від монопрофільного інституту до європейського університету класичного типу – Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

З 1918 року до 1930 року в центральному корпусі колишнього Інституту шляхетних дівчат розташовувалися землевпорядний технікум, дитячий притулок, школа садівництва, благодійна організація «Ліга порятунку дітей», яку очолював письменник В. Г. Короленко та інші заклади, організації, установи³⁸.

---

³⁷ Клевака Л. П. Навчально-виховна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01, Харків. нац. пед. ун-т імені Г. С. Сковороди. Харків, 2014. 200 с.

³⁸ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

У 30-их роках ХХ ст. у системі новостворюваних закладів вищої освіти, покликаних забезпечити стрімко зростаючу потребу в інженерно-будівельних кадрах для величезного будівельного майданчика, Полтава стала центром підготовки інженерів сільськогосподарського будівництва. Відповідно до постанови уряду СРСР від 23 липня 1930 р. за № 237 про створення нових вищих навчальних закладів, Наркомат земельних справ українського уряду видав 19 серпня 1930 року наказ за № 27722965 про заснування Полтавського інституту сільськогосподарського будівництва. Багата традиціями і здобутками Полтавщина з 1930 року готувала в сільськогосподарському інституті (з факультетом сільськогосподарського будівництва) кадри для села. Саме цей факультет рішенням Полтавської міської ради було переведено в приміщення колишнього Інституту шляхетних дівчат – Першотравневий проспект, 24, яке стало місцем знаходження нового вищого навчального закладу. На п'яти кафедрах єдиного будівельного факультету працювало 33 викладачі, навчалися 282 студенти.

Серед перших викладачів інституту – випускник київської політехніки, дипломник видатного вченого-інженера Є. О. Патона – М. С. Торяник, який заснував наукову школу залізобетону в інституті; Є. В. Платонов – випускник інституту інженерів шляхів сполучення в Петрограді, створив наукову школу з основ і фундаментів; колишній губернський архітектор міста Полтави Т. Я. Гардасевич – зачинатель наукової школи архітектурного проектування; суспільні дисципліни в інституті викладали О. К. Касименко, С. Ю. Данішев – у подальшому відомі вітчизняні історики. Згодом склад викладачів поповнили О. О. Кашперов (будівельні матеріали і технології), К. М. Купинський (будівельна механіка і залізобетонні конструкції), М. Ф. Стасюков (архітектура), В. П. Суханов (вогнестійке будівництво), Ф. М. Херасков і М. О. Соколов (геодезія), О. О. Корольов (нарисна геометрія і креслення) та багато інших³⁹.

У 1933-1934 роках до складу навчального закладу приєднано факультет сільськогосподарського будівництва саратовського інституту сільського будівництва разом із 200 студентами. Прикметно, що у 1930 році в інституті було створено й бібліотеку. Від 1934 р. її очолив Ю. Жилко – педагог за освітою, поет за покликанням. Кількість кафедр в інституті з кожним роком зростала.

---

³⁹ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

Так, у 1940 році вона становила вже 20 (математики, фізики, хімії, графіки, теоретичної механіки, будівельної механіки, будівельних матеріалів, будівельного виробництва та ін.). В інституті навчалось понад 500 студентів. За перші десять довоєнних років навчально-виховної діяльності колектив інституту підготував понад 800 дипломованих спеціалістів – інженерів-будівельників для села.

На початку Другої світової війни інститут було евакуйовано до міста Уральська (Західний Казахстан). Багато викладачів і студентів було мобілізовано на фронт. Студенти, які поїхали до далекого Казахстану, продовжували навчатися, а після занять допомагали доглядати поранених у госпіталі, розчищали снігові замети, збирали серед населення теплі речі, готували подарунки пораненим, брали участь у виступах художньої самодіяльності. За роки евакуації і війни 1941-1945 рр. в інституті підготовлено понад 2000 інженерів-будівельників, більшість із яких було направлено до діючої армії. Загалом 267 студентів, викладачів, співробітників інституту воювали на фронтах. Серед учасників бойових дій – викладач інституту, доцент Д. М. Батіщев, який особисто встановив прапор перемоги на початку травня 1945 року на одному з великих адміністративних будинків у центрі Берліна. 19 жовтня 1943 р. після звільнення Полтави колектив інституту повернувся до рідного міста. Місто лежало у згарищах, центральний навчальний корпус, пам'ятка архітектури, житлові будинки інституту були зруйновані. За роки грізного лихоліття інституту було завдано збитків на загальну суму понад 6 мільйонів карбованців (у цінах тих років).

Зусиллями колективу крок за кроком підіймалися з руїн поверхи корпусу, з яким були з'єднано бокові одноповерхові будови, навчальні аудиторії, лабораторії. Повне відновлення будівлі завершилося у 1955 році.

У зв'язку зі змінами, що відбулися, у 1961 році, за наказом Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти України № 12 від 9.01.1961 р., інститут отримав нову державну назву: Полтавський інженерно-будівельний інститут. Розширення будівельних профільів, за якими здійснювалась підготовка спеціалістів у інституті, завершилося на початку 70-х років. Упродовж 1954-1971 років відкривалися нові факультети: промислового та цивільного будівництва, архітектурний, санітарно-технічний, загально-технічний, заочний із вечірнім відділенням, підвищення кваліфікації. Зусиллями ректорату в цей час організовувалося будівництво лабораторного, правого і лівого корпусів, нових гуртожитків для студентів. У ці роки успішно діяло студентське проектно-

конструкторське бюро, створене ще в 1930 році. З особливою вдячністю варто згадати тих, хто очолював університет упродовж усього періоду його становлення: Д. І. Ілляшенко (1930-1934 рр.), Т. Т. Манько (1934-1937 рр.), Л. М. Даманський (1938-1953 рр.), І. С. Доценко (1953-1982 рр.)⁴⁰.

За часів незалежності України відбулися нові історичні зміни: від монопрофільного інституту до європейського університету класичного типу. З 1992 року колектив навчального закладу реформується із монопрофільного будівельного інституту, який готував фахівців за 6 спеціальностями, в університет із підготовкою спеціалістів за 26 напрямками: економічного, електромеханічного, екологічного, архітектурного, будівельного тощо. Копіткою роботою всього професорсько-викладацького колективу закладу над підготовкою навчальних робочих програм та планів, навчально-лабораторної і матеріально-технічної бази, науково-методичної літератури створено передумови його успішної акредитації за IV, найвищим, міжнародним рівнем та перейменування його згідно з рішенням Кабінету Міністрів України від 29 серпня 1994 року на Полтавський технічний університет.

21 червня 1997 року з нагоди відзначення передовою громадськістю світу, України 100-річного ювілею від дня народження видатного теоретика космонавтики Юрія Кондратюка, рішенням уряду нашому навчальному закладу присвоєно його ім'я.

27 березня 2002 Університет отримав статус «Національний» за рішенням Президента України. Відтоді він став Полтавським національним технічним університетом імені Юрія Кондратюка. Національний університет став потужним міжнародним авторитетним науковим й інноваційним центром – лідером на ринку освітніх послуг, у якому функціонує 8 структурних підрозділів, навчається близько 6 000 студентів, серед них 500 – іноземні громадяни, діють 94 освітні програми, успішно впроваджуються сучасні тренди і підходи до викладання. Колектив університету налічує близько 10 тисяч осіб, освітній процес забезпечують 350 докторів наук і професорів, кандидатів наук та 20 лауреатів Державних премій України в галузі науки і техніки, премій Президента України для молодих учених. У виші сформувалися і працюють 10 загальнонавчаних потужних наукових шкіл, які очолюють учені, знані як в Україні, та за її межами. Університет активно інтегрується до світового освітнього простору, є членом

---

⁴⁰ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

Великої хартії університетів, розширює географію міжнародних партнерів, яких налічується близько ста.

2 серпня 2019 року наказом Міністра освіти і науки України Лілії Гриневич Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка перейменовано на Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»⁴¹. Відбулася не лише зміна назви, а й суті – з потужного закладу вищої освіти технічного спрямування університет динамічно трансформувався в багатопрофільний європейський університет класичного типу.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 19 грудня 2020 року було затверджено Статут Полтавської політехніки, в якому сказано, що університет було засновано як Полтавський інститут шляхетних дівчат 12 грудня 1818 року.

2023 рік – знаковий для Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»: виповнюється 205 років від дня заснування закладу вищої освіти. Це своєрідний підсумок магістрального шляху розвитку університету, в якому обмежено поєднуються класичні освітні традиції, узагальнення багаторічних набутоків із надсучасними новітніми технологіями і генерацією нових креативних ідей.

Пам'ятаючи історію, аналізуючи її, керівництво університету – ректор Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» є Володимир Олександрович Онищенко, доктор економічних наук, професор, заслужений працівник освіти України, лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки, кавалер ордена «За заслуги» – вбачає за необхідне впровадження найкращих практик для того, щоб рухатися далі в напрямку інноваційного розвитку закладу вищої освіти. Проводячи історичні паралелі, на сучасному етапі розвитку як класичний національний університет, керівництво відроджує той європейський підхід і високий рівень, який панував у цих стінах понад 200 років тому. Як і тоді, до управління університетом долучена Наглядова рада, яка складається з достойних представників бізнесу, а адміністративна команда працює над розвитком сучасної матеріально-технічної бази, оновлюючи аудиторії та відкриваючи нові спеціальності, які раніше не були притаманні монопрофільному закладу.

Зараз Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» став потужним міжнародним авторитетним науковим та інноваційним центром – лідером на ринку освітніх

---

⁴¹ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

послуг, у якому функціонує 8 структурних підрозділів, навчається понад 7 000 студентів, серед них 500 – іноземні громадяни, діють 102 освітні програми, успішно впроваджуються сучасні тренди й підходи до викладання, здійснюється поєднання освіти, науки і бізнесу⁴².

Територія університету – це приклад сучасного кампусу європейського рівня з комфортним навчальним і соціальним простором.

В університеті створено надсучасну матеріально-технічну базу. Упродовж декількох останніх років до університету залучено інвестиції від провідних міжнародних компаній. Молодь має унікальні можливості займатися 3D-моделюванням, робототехнікою, проводити наукові дослідження, випробування, займатися спортом в найсучасніших лабораторіях і майданчиках, працювати у навчальних філіях установ-партнерів університету, створювати власні стартапи і навіть успішно започаткувати власний бізнес. Разом із Інноваційним холдингом Sikorsky Challenge у 2018 році відкрито єдину на Полтавщині стартап-школу.

Значна частина освітніх послуг і сервісів діджиталізована, а зміст освітніх програм швидко адаптується для формування професійних компетенцій у майбутніх фахівців для роботи із сучасними технологіями⁴³.

Велику увагу університет приділяє соціально корисним проектам та громадській діяльності. Він став осередком популяризації наукової роботи серед молоді та діяльності Полтавського територіального відділення Малої академії наук України, відіграв важливу роль у включенні Національного центру «Малої академії наук України» під егіду ЮНЕСКО. Також університет є майданчиком для розвитку учнівського та студентського спорту всеукраїнського рівня, популяризації здорового способу життя.

Перший в Україні Центр освіти та піклування про дітей дошкільного віку на базі ЗВО відкрили у Полтавській політехніці 4 жовтня 2022 р. Навчання і спілкування з дітьми відбувається відповідно до інноваційної методики «Mr. Leader», затверджені МОН України. Центр відвідують діти викладачів і співробітників, здобувачів вищої освіти, вимушено переміщених осіб, які проживають в гуртожитках університету.

---

⁴² У Полтавській політехніці відзначили День університету. URL : <https://nupp.edu.ua/news/u-poltavskiy-politekhnitsi-vidznachili-den-universitetu.html>

⁴³ Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

У листопаді 2022 р. Полтавська політехніка увійшла до Європейської Асоціації Університетів (European University Association), EUA Council ухвалила позитивне рішення про включення Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» до EUA як Individual Full member⁴⁴.

В університеті реалізується проєкт «Електронний університет»: створена автоматизована система управління освітнім процесом, працює електронний репозитарій, платформа дистанційної освіти, система електронного документообігу, а також запатентований чат-бот для вступників університету.

Починаючи з перших днів повномасштабного вторгнення росії на територію України Волонтерський штаб політехніки надає невідкладну допомогу вимушеним переселенцям, що проживають в гуртожитках університету, та робить усе можливе для того, щоб забезпечити Збройні сили України всім необхідним. За ініціативи волонтерів та з особистої підтримки ректора університету В. О. Онищенко відбулося декілька благодійних концертів, на одному з них вдалося зібрати 101 тисячу гривень – найбільшу суму з благодійних заходів у Полтаві.

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» посідає лідерські позиції у кількох престижних академічних рейтингах закладів вищої освіти України і став єдиним університетом Полтавщини, який за 2022 рік увійшов до кількох найвпливовіших міжнародних рейтингів. Міжнародні аналітичні центри високо оцінили наукову-дослідницьку, міжнародну, євроінтеграційну діяльність, відмінну матеріально-технічну базу політехніки, широкі перспективи для працевлаштування випускників та ефективну співпрацю університету зі стейкхолдерами.

ВИСНОВКИ

Полтавський інститут шляхетних дівчат відіграв значну роль у підготовці жінок краю до педагогічної діяльності. Створення у 1877 р. пепінєрського класу стало важливим кроком у підвищення рівня професіоналізму майбутніх учительок.

Всебічно і гармонійно сформована особистість є метою виховання і у минулому, і у сучасному суспільстві. Цей ідеал не втратив своєї значимості протягом сторічч.

---

⁴⁴ Полтавська політехніка увійшла до Європейської Асоціації Університетів.
URL : <https://nupp.edu.ua/news/poltavska-politekhnika-uviyshla-do-evropeyskoi-asotsiatsii-universitetiv.html>

З потужного освітнього закладу XIX століття Полтавський інститут шляхетних дівчат через сто років динамічно трансформувався в багатопрофільний європейський університет класичного типу – Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» як один з кращих науково-освітніх центрів Полтавщини та України, приналежний до європейської та світової академічної співдружності – Великої Хартії Університетів, посідає лідерські позиції серед провідних українських та європейських університетів.

АНОТАЦІЯ

У науковій розвідці розкрита історія становлення Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка». Особлива увага звернена на освітні традиції Полтавського інституту шляхетних дівчат, заснованого 12 грудня 1818 року. Висвітлюється заснування, мета і завдання освітнього процесу закладу, розглядається зміст навчання і виховання учениць. Далі автором представлено етапи трансформування освітнього закладу в багатопрофільний європейський університет класичного типу. Висвітлюється Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» як один з кращих науково-освітніх центрів Полтавщини та України, приналежний до європейської та світової академічної співдружності – Великої Хартії Університетів.

Література

1. Hélène Jacquemin, Livres et jeunes filles nobles à Saint-Cyr: 1686-1793, Presses de l'Université d'Angers, 2007, ISBN 978-2-915751-13-0.
2. Maison royale de Saint-Louis. URL : https://fr.wikipedia.org/wiki/Maison_royale_de_Saint-Louis.
3. Акт випуску благородних девиц. *Прибавление к Полтавским губернским ведомостям*. 1845. № 27. С. 253-262.
4. Бояренцев С. М. История учебных заведений Полтавы до 1917 года. Полтава : ООО "АСМА", 2013. 443 с.
5. Гришко О. І., Клевака Л. П. Педагогічна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії наприкінці XIX – початку XX століття. *Педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. Харків, 2016. Вип. 55. С. 221–232.

6. Історія університету. *Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*. URL : <https://nupp.edu.ua/page/istoriya.html>.

7. Клевака Л. П. Діяльність Полтавського інституту шляхетних дівчат (1817–1917 рр.) як наукова проблема. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2011. Вип. 35. С. 48–54.

8. Клевака Л. П. Полтавський інститут шляхетних дівчат: підготовка гувернанток, учителів для гімназій та початкових шкіл з 1818 по 1917 рр. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*. Серія : Педагогічні науки. 2012. Вип. 20. С. 76–80.

9. Клевака Л. П. Соціалізація вихованок Полтавського інституту шляхетних дівчат. *Сучасні реалії та перспективи соціального виховання особистості в різних соціальних інституціях* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 21 жовт. 2022 р. Харків : ХНПУ, 2022. С. 98–103.

10. Клевака Л. П. Етапи навчально-виховної діяльності жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX ст.). *Педагогічні науки : зб. наук. праць*. Полтава : ПНПУ, 2012. Вип. 56. С. 121–127.

11. Клевака Л. П. Навчально-виховна діяльність жіночих навчальних закладів Полтавської губернії (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01, Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2014. 200 с.

12. Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818–1898 [*архивные справки*]. Полтава : Вид-во «Полтава», 1899. 324 с.

13. Павловский И. Ф. Учреждение Полтавского института и построение для него здания приказом Общественного Призрения. *Труды Полтавской ученой архивной комиссии*. Полтава : Тип. «Панский ряд», 1909. Выпуск 6. Часть 1. С. 16-30.

14. Полтавщина : [*енциклопедичний довідник*] / за ред. А. В. Кудрицького. Київ : Українська Енциклопедія, 1992. 1024 с.

15. Сообщение начальника Полтавского розыскного пункта : списки учителей, состояние учебной части в Полтавском институте благородных девиц Полтавской губернии, 1916 р. *ЦДІАК*, ф. 324, оп. 1, спр. 204. арк. 36–39 зв.

16. Сообщение начальника Полтавского розыскного пункта : списки учителей, состояние учебной части в Полтавском институте благородных девиц Полтавской губернии, 1916 р. *ЦДІАК*, ф. 324, оп. 1, спр. 204. 82 арк.

17.Тонконог І. В. Підготовка до вчителювання у Полтавському інституті шляхетних дівчат (1818–1917 рр.) *Наукові записки НДУ імені Миколи Гоголя. Серія «Психолого-педагогічні науки»*. 2017. № 3. С. 291–298.

18.Тронько Т. В. З історії середньосвітніх жіночих закладів Полтави ХІХ ст. *Історична пам'ять: зб. наук. праць*. Випуск 1. Полтава : ПДПУ, 1998. С. 152–160.

19.У Полтавській політехніці відзначили День університету.
URL : <https://nupp.edu.ua/news/u-poltavskiy-politekhmitsi-vidznachili-den-universitetu.html>

Information about the author:

Klevaka Lesya Petrivna,

Candidate of Pedagogical Sciences,

Associate Professor at the Department of Psychology and Pedagogy

National University «Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic»

24, Pershotravneva Avenue, Poltava, 36011, Ukraine